

İnsan İşlevi ve Ahlaksal Erdem

Dersin Planı

- I. Mutluluğu Tekrar Ziyaret
- II. İşlev Argümanı
- III. Örnek: Arkadaşlık
- IV. Ahlaksal Erdemin Doğası

I. Mutluluğu Tekrar Ziyaret

A. İyi Hayat Nedir?

- Bu soruyu yanıtlamak için önce şunu sormalıyız: İnsan hayatı için ana iyi nedir?
- Ve o soruyu yanıtlamak için önce şunu sormalıyız: Hayatın amacı ya da nihai hedefi nedir?
- Ve o soruyu yanıtlamak için önce şunu sormalıyız: İnsanlar neleri amaçları olarak görüyorlar? Hepimizin verdiği yanıt mutluluktur:

“Amaçlar çok görüldüğünden, bunlardan da bazılarını bir başka şeyden ötürü tercih ettiğimizden [...] bunların hepsinin kendileri amaç olmadığı açık; oysa en iyi kendisi amaç olan bir şey olarak görünüyor. Demek ki kendisi amaç olan yalnızca bir tek şey varsa, aradığımız da bu olur; daha çok şey varsa, bunların arasında en çok kendisi amaç olanı. Kendisi için aranan, başka bir şey için arandan; hiçbir zaman bir başka şey için tercih edilmeyen de, hem kendileri için hem de onun için tercih edilenlerden daha amaçtır diyoruz; hiçbir zaman bir başka şey için tercih edilmeyip hep kendisi için tercih edilene ise sadece kendisi amaçtır diyoruz. En çok mutluluğun böyle bir şey olduğu düşünülüyor.”(I.7) ^[1]

B. Hayatın Amacının Ne Olduğu Hakkında Farklı Düşünceler Vardır:

- Aristoteles haz, para ve onuru ele alır.
- Ama üçünü de reddeder. Hiçbiri insan hayatına uygun amaç olamaz. Bu nedenle hiçbiri içinde mutluluğun bulunacağı şey olamaz.

C. Soru: Zevk, para ya da haz (bazı) insanları mutlu etmez mi?

- Bu Aristoteles'in yanıltmış olduğunu mu gösterir? Örnekleri düşünün:

1. sefih
2. açgözlü adam
3. rezüme-geliştirici

- Böyle insanlar mutlu mu? İnsan olarak gelişıyorlar mı? Onlarda gelişen bir insanda olan ne yok?

D. Bir Ruh Hali ya da Durum ile Eylem Arasındaki Ayrımı Anımsayın:

- Mutluluk bir ruh hali ya da durum değildir.
- Sefih, açgözlü adam ve rezüme-geliştiricinin ortak yanları şu: belirli eylemleri yerine getirmekle

meşguller. Bu nedenle söz konusu ruh halleri ise, iyiler.

- Hataları yanlış eylemleri yerine getirmekte. Eylemleri, olabilecek en iyiden geri kalıyor.
- Sorun: Onlarda neyin eksik olduğu konusunda başka ne diyebiliriz?

E. Aristoteles'in Yanıtı:

- Her üç durumda da, kişinin eylemleri yanlış seçimler tarafından yönlendiriliyor.
- Aristoteles'e göre, iyi bir hayat iyi seçimlerden oluşan bir hayattır. İyi seçimler kılıgısal bilgelik ve erdemler yoluyla yapılır. Erdemler bilgelik, adalet, cesaret ve ölçülülüğü içerir.
- O zaman, iyi hayatın, erdemlere uygun olarak yaşanan etkin bir hayat olduğu sonucu çıkar. Bu yaşam şekli kendisi için seçilmeye değer bir hayattır.

II. İşlev Argümanı

A. Kısaca

1. Aristoteles doğal dünyada herşeyin bir işlevi olduğunu savunur. İnsanlar doğal dünyanın bir parçası oldukları için insanların da işlevleri vardır.
 2. İnsanların işlevleri bir tek onlara özgü olan etkinlik olmalıdır. Bir tek insanlara özgü olan etkinlik rasyonel etkinliktir.
 3. Bu nedenle, insanların işlevi akla uygun şekilde eylemektir.
- Ama amaca uygun etkinlikler nelerdir?

B. Akıl İnsan Etkinliğinin İçine İşler

- Aristoteles'in, akla uygun şekilde eylememiz gerektiğini söylerken, entelektüel etkinliklerle, ör. felsefe ve opera ile meşgul olan hayatlar geçirmemiz gerektiğini kastettiğini sanabiliriz. Ama onun demek istediği bu değildir!
- Başka bir seçenek olarak, rasyonel etkinliğin hesap yapmak olduğunu sanabiliriz. Ama onun demek istediği bu da değildir!
- Aristoteles, insanların yaptıkları şeylerin (neredeyse) tamamının akıl yürütmeyi, rasyonel seçimi içerdiğini düşünür. Buna entelektüel etkinliğin yanı sıra, yemek yemek, oyun oynamak, aşık olmak, politika yapmak, tuğla örmek, çocuk yapmak ve büyütme de dahildir.
- Burada ayırt edici olan şey, bütün bu etkinliklerde bilgece seçimler yapmamız gerektiğidir. Bu, doğru şeyi doğru şekilde doğru zamanda yapmak demektir. Bu, aynı zamanda, bütün bunları uyumlu bir yaşam içinde birleştirmek demektir.

C. İnsanlar Şunları Yaptıklarında İyi Yaşarlar:

- çeşitli şeylerin iyi yapılmasını bütünleştiren hayatlar yaşadıklarında... ki bu şuna denktir:
- bunları yaparken aklını iyi kullanmak...ki bu şuna denktir:
- bu etkinliklerle meşgulken, yerinde olan duyguların ve seçimlerin ne olduğu üzerine düşünüp taşınmak...bu şuna denktir:.
- bilgece seçimler ve erdemler tarafından yönlendirilen hayatlar yaşamak...bu şuna denktir:
- bilgelik, adalet, cesaret ve ölçülülükten oluşan hayatlar yaşamak.
- Böylece, Aristoteles'in Yanıtı doğruluğunu kanıtlamıştır!

III. Örnek: Arkadaşlık

A. Arkadaşlık Rasyonel Bir Etkinliktir

- Kimle arkadaş olacağımız, arkadaşlarla ne yapacağımız, kendimizi onlara ne derecede adayacağımız, arkadaşlığı nasıl sürdüreceğimiz, ne zaman geri çekileceğimiz ya da ayrılacağımız ile ilgili rasyonel kararlar içerir.
- Kişinin bir arkadaşlıkta gerçekten olup bitenin ne olduğunu algılayabilmesini gerektirir. Bu, zenginleştirici bir arkadaşlık mı yoksa sağlıksız bir arkadaşlık mı? Doğru görmek akıl kullanmayı gerektirir.
- Uygun şeyler hissetmeyi, yerinde duygusal karşılıklar vermeyi gerektirir. Yerinde duygular, üzerinde düşünerek vardığımız yargılara uygun şekilde karşılık verebilen duyguları içerir.

B. Arkadaşlık, İçinde Aklın İşlevini İyi ya da Kötü Bir Şekilde Yerine Getirebileceği Bir Etkinliktir.

- Kimle arkadaş olacağımız konusunda yanlış kararlar verebiliriz; bir arkadaşlığı sürdürmek için uğraşmamamız gereken şeylerle meşgul olmaya karar verebiliriz; bitirmemiz gereken bir arkadaşlığı bitirmemeye ya da bırakmamamız gereken bir arkadaşlığı bırakmaya karar verebiliriz.
- Bir arkadaşlıkta olup bitenleri yanlış algılayabiliriz: (i) arkadaşın hayatı nasıl zenginleştirdiğini, o arkadaşın gerçekten bize değer verdiğini; ya da (ii) o arkadaşın bizim için zararlı olduğunu algılayamayabiliriz.
- İrrasyonel duygularımız olabilir. Biri bize çok çekici gelebilir, ya da bizim için iyi olan birine çekilmeyebiliriz.
- Öyleyse, arkadaşlık bir etkinlik, üzerinde aklın mükemmelliği ile uyumlu ya da uyumsuz bir şekilde düşünebileceğimiz, hissedebileceğimiz, seçimler yapabileceğimiz bir parçasıdır yaşamın.

C. İyi Arkadaşlıklar Kuran ve Sürdüren Biri Olmak Ne Demektir?

- İnsanlar ve ihtiyaçları konusunda doğru yargılara varmalıyız. Bu, dengeli ve olgunlaşmış duygulara sahip olmanın yanı sıra kendini tanımayı gerektirir. Yani, kökleşmiş yargı ve duygu eğilimlerimiz olmalı. Hayatın bu yönüne dair iyi alışkanlıklarımız olmalı.
- Aristoteles'in diliyle, arkadaşlık etkinliği ile ilgili erdemlere sahip olmalıyız. Aristoteles haklı ise, erdemli bir arkadaşlıkta mutluluk ve haz olacaktır.
- Bir etkinliğin aklın kullanılmasını nasıl içerdiği üzerine düşünmenin, bizi nasıl, doğal olarak, Aristoteles'in erdem açıklamasına götürdüğünü fark edin. Diğer etkinlikleri çözümlerimiz de aynı şeyi gösterecektir.

IV. Ahlaksal Erdemin Doğası

A. Bir Karakter Durumu

- Aristoteles'in iyi yaşamının ne olduğu ile ilgilendiğini anımsayın. Aristoteles iyi yaşamının erdemli bir hayat yaşamak anlamına geldiğini savundu. Öyleyse, birinin iyi bir hayat yaşadığını söylediğimizde, böyle olmasının sebebi onun erdemidir. Biri iyi bir arkadaş olduğunda, bu onun erdemi nedeniyledir.
 - Soru: Bir erdem nedir?
1. Öfke, neşe ya da üzüntü gibi bir tutku ya da duygu olamaz. Mesela, birini iyi bir arkadaş yapan şey duyguları olması değildir; bilakis, duygular arkadaşlığın belirtileridir.
 2. Bir yeti, hissetme ya da anlama yeteneği olamaz. İnsani yeteneklere sahip olmak birini iyi bir arkadaş yapmaz.
 3. Bu nedenle bir karakter durumu olmalı: duyguların ve yeteneklerin geliştirilişi şekli.

B. Orta Yolu Bulmak

- Erdem ne tür bir karakter özelliğidir?
 - Bizi ne yapmaya meyilli kılar?
1. Erdem, tutkuların, duyguların bir eğilimidir. Bütün duygular aşırılıklara olanak verir: kimileri çok fazla şefkat hisseder, diğerleri öyle soğuktur ki, çok az şefkat gösterir ya da hiç göstermezler. Öfke, korkusuzluk, vb.de de durum benzerdir. Bütün bunlarda iki aşırı uç vardır ve ortası en iyisi gibi görünmektedir.
 2. Bilgece ya da sağgörülü olan şey, tutkuları ılımlılaştırmaktır. İyi hayatlar yaşayan, bilge, sağgörülü kişilerin yaptığı budur. Erdem iyi hayatlar yaşamamıza olanak sağladığına göre, ölçülülüğe, iki aşırı uç arasındaki orta yolu seçmeye eğilim olmalıdır.
 3. Sanat ile bir karşılaştırma yapmak akıl çelici.

C. Rasyonel Algı Tarafından Belirlenmiş Olarak

- Anımsayın: Aristoteles etkinliklerin aklın kullanılmasını içerdiğini söylediğinde, demek istediği hesap yapmayı içerdikleri değil.
1. Arkadaşlıkla ilişkili etkinliklerde, nadiren hesap yapar ya da ne yapacağımız konusunda açık şekilde düşünürüz. Etkinliğin bir kendiliğindenliği vardır, ama gene de rasyoneldir.
 2. Diğer erdem etkinliklerinde de bu böyledir: erdemli kişi yapılması doğru olan şeyin ne olduğunu algılar ve onu yapar. Ölçülü kişi, artık yettiğinde bunu görür ve hisseder. Cesur kişi, ne zaman kaçılacağını, ne zaman kaçılmayacağını görür.
 3. Ahlaksal eğitimin amacı, akıllı ve duyguları öyle eğitmektir ki, orta yolu kendiliğinden seçebilelim, böyle yapmaktan zevk alalım.

D. Alışkanlıkla Edinilen

- Soru: Kişiler ahlaksal erdemleri nasıl edinir?
 - Yanıt: Ahlaksal erdemler uygulama ile, tekrarla edinilen alışkanlıklar ya da eğilimlerdir:
1. Adil olmayı adil eylemler gerçekleştirerek öğreniriz. Ölçülü olmayı ölçülü eylemler gerçekleştirerek öğreniriz. Cesur olmayı cesur eylemler gerçekleştirerek öğreniriz.
 2. Aristoteles çocukların ve gençlerin ahlaksal formasyonu ile özellikle ilgilenir. İnsanların tamamen erdemli olana kadar bunları yapmaya zorlanmaları gerekeceğini kabul eder. Maalesef, bazılarının bütün hayatları boyunca zorlanması gerekir.
- O zaman ahlak felsefesinin siyaset biliminin bir parçası olduğu sonucuna varırız.

[1] Türkçe'ye çeviren: Saffet Babür, Kebikeç Yayınları, Ankara 2005,1097a25-1097b.